

JÁSZAI MARI ÉS AZ IRODALOM.

Lehel István könyvet adott ki *Jászai Mari utolsó szerepe* címmel (Lampel, 1930), amelyben megírja a nagy színésznő életének utolsó heteit és életrajzát adja jegyzetekkel, dokumentumokkal és anekdotákkal. A pregnáns veretű, mindvégig lekötő érdekességű könyvnek első fejezete — *Az örök lobogás apoloézisa* — először a *Széphalomban* jelent meg (1927: 337). Az alábbiakban néhány szemelvényét adjuk Jászai Mari nyilatkozatainak, amelyekben irodalmi kérdésekről nyilvánította eredeti gondolatait.

Dante. Gyűlölöm. A legkevésbé keresztény költő. Keresztény ember nem képzelheti el az Istenét ilyen raffinátan gonosznak. El lehet egyáltalán képzelni, hogy egy Isten, akármilyen, képes legyen ilyen körmönfont szadizmussal megkínózni azt az embert, akit ő maga teremtett a bűnre hajlamosnak? Nem, Dante lehet nagy költő, a legnagyobb költő, de rossz ember. Rossz keresztény. Egyenesen keresztényellenes költő. Gyűlölöm.¹⁾

Anatole France gyáva intellektuell. Nem mer álláspontot vállalni.

Ady? A legrosszabb verse többet ér, mint Anatole France stílusgyakorlatai. Ady mindig verekedett, az emberekkel, az étellel, önmagával. Előre is vitte az emberiséget, a magyart. Áldva-átkozva szerette faját, mint minden nagy magyar. Mint Petőfi, mint Széchenyi. Soha senki sem fejezte ki szebben a magyar szomorúságot.

Mécs László, Gyönyörű versek! Ez: vallásosság! Csupa létszeretet és emberszeretet. Azzal dicséri Istent, hogy minden teremtményébe beleszeret. És milyen tiszta! Mint a Nap. Mint Petőfi! . . . Ó földre szállt kerub! Lehet valaki ilyen szép is? Ez az ember nem lehet más, mint mélyen vallásos. Aki ennyi szépséggel és ennyi tehetséggel van megáldva, annak nem kell keresnie Istent, az rögtön megtalálja magában. Szegény, vergődő Istenkeresők, nekik nem mutatta meg magát az Isten ilyen kézzelfoghatóan.

Shakespeare-hez nem kell más, mint tér és hang. Semmi díszlet. Nagy, tágas színpad, jó akusztikával, hátul méltóságos, sötét függönyök és elől: a shakespeare-i szavak... Szédülünk kell, amikor Shakespeare a fejünkhöz vagdossa a sohasem hallott, extatikus szavait... Nekem kell magyaráznom a modern esztétikusoknak, hogy a művészet célja nem a természet hű ábrázolása, hanem valami sokkal több, valami mindent összefoglaló általánosítás?

József királyi herceg... Ez az a Habsburg, aki nekem egyszer Petőfit súgott, amikor az Akadémián belesültem. Egy Habsburg, aki Petőfit könyv nélkül tudja! Ezt mégis csak meg kellene menteni a történelem számára.

Móra Ferenc. Micsoda magyarság! Mint Tömörkényé. A magyar paraszt és a sváb paraszt Tömörkény. A legmagyarabbak. Mit szólnak ehhez a fajmagyarok? Ők talán még ennél is magyarabbak?

¹⁾ Talán erre a megjegyzésre vonatkozik a *Magyar Kultúra* kritikája: „Jászai Mari magánvéleményeiből, melyekben sok a markotányosnői íz és tempó, igazán nem kérünk”. (1931: 283.)